

3. Лисе, А.В. Бойня в Персидском заливе как модель «новой» войны / А.В. Лисе // США: Экономика. Политика. Идеология. – 1995. – № 4. – С. 90 – 95.
4. Попов, С. // Зарубежное военное обозрение. – 2001. – № 12.

Куис Владимир Николаевич, начальник цикла тактических дисциплин общевойсковой кафедры военного факультета ГрГУ им. Я. Купалы, г. Гродно, подполковник.

Кутафин Николай Викторович, доцент цикла тактических дисциплин общевойсковой кафедры военного факультета ГрГУ им. Я. Купалы, г. Гродно, подполковник.

УДК 947,6(1914-1918)

В.М. Хаданёнак

ЦЯЖКАСЦІ ПРЫ ПРАВЯДЗЕННІ МАБІЛІЗАЦЫЙ НА БЕЛАРУСКІХ ЗЕМЛЯХ УГАДЫ ПЕРШАЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЫ

Аналізуецца працэс правядзення мабілізацыі на беларускіх землях у перыяд Першай сусветнай вайны. Робіцца вывад аб яе паспяховасці.

Ключавыя словы: Магілёўская губерня, прызыў.

Ужо ў ліпені 1914 г. на беларускіх землях пачынаюць праводзіцца мабілізацыі запасных у армію. Колькасць прызыўнікоў-беларусаў вагаецца ў розных айчынных даследчыкаў. Адзінага меркавання па гэтаму пытанню да сённяшняга часу няма. Пераважная большасць гісторыкаў сыходзіцца на тым, што за ўвесь час вайны з беларускіх земляў было прызвана крыху болей за 800 000 чалавек [1, с. 436]. Прыблізна такую ж лічбу называе і У.В. Ляхоўскі [2, с. 38 – 39]. Істотна адрозніваюцца хіба што звесткі пададзеныя В. Карнялюком (923 200 чалавек) [3, с. 177 – 180]. Маштабы мабілізацыі на беларускіх землях і сапраўды ўражвалі. Калі ў цэлым па 50-ці губернях Расійскай імперыі на працягу вайны было мабілізавана 47,4 % працаздольных мужчын, то ў Магілёўскай губерні – 50,7 %, Віцебскай – 52,2 %. Што ж тычыцца заходніх раёнаў Беларусі, якія затым аказаліся пад нямецкай акупацыяй, то там праводзілася амаль пагалоўная мабілізацыя мужчынскага насельніцтва [4, с. 42]. Дадзеная статыстыка дае падставы характарызаваць насельніцтва беларускіх земляў, як «масавая мабілізаванае грамадства» [5, с. 211].

Напружаная атмасфера, абумоўленая блізкасцю фронту, асабістыя крыўды прызыўнікоў на бюракратызм і чэрствасць адміністрацыі, масавы хабар і чыноўніцкія злоўжыванні прывялі да шматлікіх выступленняў навабранцаў. У пераважнай сваёй большасці яны насілі спарадычны характар і былі выкліканы мясцовымі асаблівасцямі прызыўной кампаніі (дрэнная арганізацыя харчавання на зборных пунктах, хібы пры перавозцы салдатаў і г.д.). Але некаторыя выступленні насілі яркая выражаны класавы характар. Так цэлая хваля разгромаў маёнткаў мабілізаванымі на вайну сялянамі пракацілася па Мазырскім, Ігуменскім, Мінскім, Гомельскім, Рэчыцкім, Лепельскім і іншых паветах Беларусі [1, с. 435].

Варта адзначыць, што шмат непаразуменняў і канфліктаў было выклікана ў сувязі з наяўнасцю ў пэўных катэгорый насельніцтва «броні» ад службы ў войску. Яе мелі цэлы шэраг служачых розных прадпрыемстваў і ўстановаў. У першую чаргу гэта тычылася тых, хто працаваў непасрэдна на абаронных заводах ці актыўна спрыяў забеспячэнню арміі харчам і фуражом. Напрыклад, з'езд прадстаўнікоў Губернскіх харчовых камітэтаў, які праходзіў у Маскве, прыняў наступную пастанову:

«Прадаставіць адтэрміноўкі па прызыву ў войска наступным катэгорыям служачых у арганізацыях і ўвогуле працуючых па нарыхтоўцы сена для войска і насельніцтва:

- а) раённым загадчыкам і іх памагатым;
- б) загадчыкам прэсавальных пунктаў і іх памагатым;
- в) тэхнікам па прыёмцы і адпраўцы сена;
- г) бухгалтарам, сакратарам і загадчыкам справаводства;
- д) прэсавальшчыкам;
- е) пастаянным возчыкам, якія заключылі дамовы на перавозку;
- ж) па пастановах губернскіх харчовых камітэтах, пастаўшчыкам сена» [6, арк. 6 адв.].

Мясцовае насельніцтва не заўжды прыязна ставілася да тых, каму ўдалося не трапіць на прызыўныя ўчасткі. Шмат у якіх вёсках і гарадках, людзі даносілі на суседзяў, якія пазбеглі прызыва ці дэзерціравалі з арміі. Такіх даносаў у 1915 г. было так шмат, што ваенны міністр А.А. Паліванаў прыйшоў да высновы, што Міністэрства ўнутраных спраў надае занадта шмат увагі ўхіленню ад прызыва і напісаў пра гэта міністру ўнутраных спраў [5, с. 209].

Не спрыялі актыўнаму папаўненню вайсковага кантынгенту шматлікія хібы мясцовых уладаў пры правядзенні мабілізацый-

ных кампаній. Так у снежні 1915 г. у датэрміновы прызыў навабранцаў, праведзены мабілізацыйным парадкам, аказаліся прынятымі на ваенную службу некаторыя маладыя людзі: не дасягнуўшыя прызыўнога ўзросту (нарадзіліся пазней за 1896 г.), і тыя, хто належаў да насельніцтва, вызваленага ад выканання ваеннай павіннасці [7, арк. 11 адв.].

Асобныя праблемы ўзніклі і з добраахвотнікамі, якія мелі «браню», але ж жадалі ісці на фронт. Дзяржаўныя і ваенныя асобы праз некалькі дзён пасля пачатку мабілізацыі проста не прадугледзелі таго, што ў ваенны час могуць быць такія асобы. Толькі 23 ліпеня цар адобрыў правілы аб залічэнні добраахвотнікаў на службу [5, с. 208]. Тым не менш, яшчэ ў ліпені 1917 г. можна было назіраць наступную сітуацыю: «некаторыя асобы, якія не маюць ніякіх паўнамоцтваў, самавольна набіраюць добраахвотнікаў, і, не будучы асведомленымі як і куды іх накіроўваць, кідаюць іх затым на волю лёсу» [8, арк. 145].

Але ж, нягледзячы на ўсе цяжкасці, ураду ўдавалася паспяхова праводзіць шматлікія мабілізацыі. Яўка навабранцаў амаль на ўсе прызыўныя ўчасткі краіны была вельмі высокай. Гэта дазваляла падтрымліваць колькасны склад дзеючай арміі на патрэбным узроўні.

Спіс літаратуры

1. Біч, М. Гісторыя Беларусі: у 6 т. Т. 4: Беларусь у складзе Расійскай імперыі (канец XVIII – пачатак XX ст.) / М. Біч, В. Яноўская, С. Рудовіч [і інш.]; рэдкал.: М. Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Экаперспектыва, 2005. – 519 с.; іл.
2. Ляхоўскі, У.В. Школьная адукацыя ў Беларусі падчас нямецкай акупацыі (1915 – 1918 г.) / У.В. Ляхоўскі. – Вільня, 2010. – 340 с.
3. Карнялюк, В. Пра колькасць прызваных у расійскае войска з Віленскай, Віцебскай, Гарадзенскай, Менскай і Магілёўскай губерній у час Першай сусветнай вайны (1914 – 1917) / В. Карнялюк // Гістарычны альманах. – Гародня, 2000. – Т. 3.
4. Цуба, М.В. Мабілізацыйны і салдацкі рух на беларускіх землях падчас Першай сусветнай вайны / М.В. Цуба // Актуальныя праблемы в изучении и преподавании общественно-гуманитарных наук (дисциплин): материалы I Междунар. науч. конф., 2 – 3 декабря 2010 г. – Витебск: Витебский филиал УО ФПБ «МИТСО», 2010 – 692 с.
5. Санборн, Дж. Беспорядки среди призывников в 1914 г. и вопрос о русской нации: новый взгляд на проблему / Дж. Санборн // Россия и Первая мировая война: материалы Междунар. научного colloquium / редкол.: Н.Н. Смирнов (отв. ред.) [и др.]. – СПб.: Дмитрий Буланин, 1999. – 562 с.
6. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці (далей ДАВВ). – Фонд 5. – Воп. 6. – Спр. 1.

7. ДАВВ. – Фонд 2289. – Воп. 1. – Спр. 16.

8. ДАВВ. – Фонд 2289. – Воп. 1. – Спр. 24.

Хаданёнак Віктар Мамертавіч, аспірант кафедры гісторыі Беларусі новага і найноўшага часу БДУ, г. Мінск.

Навуковы кіраўнік: Кориук Уладзімір Канстанцінавіч, доктар гістарычных навук, прафесар кафедры гісторыі Беларусі новага і найноўшага часу БДУ, г. Мінск.

УДК 355.4

В.Н. Суряев

ОФИЦЕРЫ РУССКОЙ АРМИИ В ВОЙНЕ С ЯПОНИЕЙ (1904 – 1905 гг.)

Статья посвящена морально-психологическому состоянию русского офицерства в ходе русско-японской войны и, прежде всего – отношению к выполнению воинского долга.

Ключевые слова: Бенинсон, Япония, Дальний Восток, Н.Н. Головин.

Обострение геополитических и экономических противоречий между великими державами в начале XX века вызвало целый ряд войн и вооруженных конфликтов. Одной из таких войн явилась русско-японская война, причиной которой стало стремление каждой из сторон усилить свое влияние на Дальнем Востоке и в Китае, обеспечить контроль над побережьем Тихого океана.

Следует отметить, что в военной прессе той поры регулярно публиковались материалы, показывавшие необходимость Дальнего Востока для развития России, точно формулировались причины, вызвавшие нападение Японии. Поэтому русское офицерство, несмотря на то, что от политики в «чистом» виде было весьма далеко, в военно-политических вопросах являлось достаточно информированным, и осознавало государственные интересы.

Патриотические настроения офицерства были столь сильны, что многие из служивших в других регионах брали отпуска и самостоятельно уезжали воевать в передовые отряды русских войск. Один из офицеров писал о своих товарищах: «...все лучшее, смелое, энергичное хлынуло на войну ... перед глазами стояла яркая, светлая цель – защитить Родину, пожертвовать собой ради нее» [1, с. 203].